10000.

Federaţia Comunităţilor Evreieşti din România
Centrul pentru Studiul Istoriei Evreilor din România

Colecţia „*Caiete*" Nr. 3

Joseph Kaufmann şi Joseph Berkovitz

Evreii în Revoluţia română din 1848

C.S.I.E.R.

Joseph Kaufmann şi Joseph Berkovitz

Evreii în Revoluţia din 1848

Tehnoredactare computerizată: Marius GELLER

Federația Comunităților Evreiești din România
Centrul pentru Studiul Istoriei Evreilor din România

Colecția „Caiete" Nr. 3

Joseph Kaufmann și Joseph Berkovitz

Evreii în Revoluția din 1848

C.S.I.E.R.

Argument

Revoluția română de la 1848 pare să fi fost primul eveniment de rezonanță istorică la care au participat și evrei de pe aceste meleaguri. Implicarea lor nu a fost întâmplătoare: printre revendicările lor, pașoptiștii au formulat și emanciparea evreilor. Revoluționarii din Țara Românească i-au decretat pe evrei Frați Israeliți *și i-au chemat la acțiune pentru triumful revoluției; la rândul lor evreii au aderat la cauza pașoptistă, văzând în ea o cale spre dobândirea egalității civice.*

Desigur, nu intenționăm să exagerăm participarea evreiască; ea s-a ilustrat printr-o angajare personală, dar semnificativă și „exponențială" prin personalitățile participante și prin contribuțiile aduse de acestea. Printre respectivele personalități s-au remarcat financiarii Hillel Manoah, Davicion Bally, Solomon Halfon ș.a. fruntași ai Comunității evreilor sefarzi din București. Ce-i drept, ei nu au acționat nemijlocit, în calitate de conducători ai obștei, dar s-au afirmat ca exponenți ai comunității lor, ca purtătorii ei de cuvânt.

În ce-l privește pe pictorul revoluționar Barbu Iscovescu, fiul lui Haim Iscovici zugravul din București, deși mărturiile documentare nu atestă relația lui expresă cu viața comunitară evreiască personalitatea lui s-a dovedit marcată de originea sa iudaică.

Cazul lui C. D. Rosenthal demonstrează puterea de atracție a idealurilor general-umaniste, a idealurilor de libertate și demnitate umană. Născut într-o familie de bogătași evrei din Pesta, cucerit de generozitatea și măreția idealurilor pașoptiștilor români, pictorul C. D. Rosenthal devine un patriot atât de înflăcărat, încât își dăruiește creația și viața cauzei revoluției române. A fost, de altfel, unicul pictor care a creat un simbol al revoluției din '48, precum și unicul martir al acestei revoluții.

Participarea evreiască la revoluția română a înscris în istoria conviețuirii româno-evreiești dovezile unor mari prietenii între români și

evrei – prietenii ce depăşeau cu mult semnificaţiile unor simple relaţii particulare; ele s-au bazat pe o colaborare şi solidaritate interumană care au servit atât cauzei revoluţiei române, cât şi năzuinţelor spre libertate şi demnitate umană ale evreilor. Este suficient în acest sens să amintim prieteniile dintre Rosetti şi Rosenthal, dintre Davicion Bally şi C. A. Rosetti sau dintre Davicion Bally şi Ion Heliade Rădulescu ş.a.

Schiţa istorico-biografică realizată de cronicarul autodidact Iosif Kaufmann pe care o includem în acest Caiet *a fost publicată cu aproape un secol în urmă, respectiv la 1900, la Piatra Neamţ. Ea cuprinde preţioase documente şi comentarii despre participarea evreiască la revoluţia din '48, despre eroii acestei participări şi despre marile prietenii născute în focul respectivelor evenimente. Mărturiile adunate şi viziunea autorului asupra evenimentelor sunt esenţiale, de aceea credem că ele îşi păstrează actualitatea până în zilele noastre.*

Personalităţile evocate apar într-o dublă ipostază: de patrioţi români, dar şi de apărători ai cauzei demnităţii evreieşti. În general, documentele provenite din izvoarele evreieşti reproduse de Kaufmann trădează, în conţinutul şi retorica lor, o originală îmbinare între viziunea biblică optimistă specifică tradiţiei iudaice şi idealurilor de libertate, egalitate şi frăţie profesate de revoluţionarii paşoptişti.

Revelatoare sunt apelul adresat de Bernh. Ios. Popper către fraţii israeliţi *sau articolul publicat în* Pruncul Român *de soţia lui Davicion Bally.*

Din documentele programatice ale revoluţiei, Kaufmann a reprodus, în general, extrase din care rezultă recunoaşterea drepturilor civice şi politice ale tuturor locuitorilor ţării, fără deosebire de credinţă sau de origine. Prin aceste extrase I. Kaufmann dorea să arate „cum românii cei mai luminaţi socoteau ca fraţi pe toţi evreii şi toate naţionalităţile străine".

Dacă esenţa Proclamaţiei de la Islaz îşi găseşte o reflectare corectă în scrierea lui Kaufmann, nu acelaşi lucru putem spune despre prezentarea documentelor revoluţiei din Moldova. În acest caz, constatăm o distorsionare a prevederilor programului intitulat „Dorinţele partidei naţionale din Moldova". Astfel, cronicarul nostru susţine că articolul 26 al respectivului program îşi propunea să asigure „Drepturi politice pentru oricine de altă confesiune". În realitate, articolul 26 era formulat în aceşti termeni: „Drepturi politice pentru orice compatrioţi de orice credinţă creştină*". Astăzi, comenta Kogălniceanu în documentul*

mai sus amintit, nu se mai poate crede că numai ortodocşii pot beneficia de drepturi politice. „Drepturile politice şi aceasta o cere epoca trebuie dar date la toţi românii şi de lege catolică, protestantă, ariană etc.". Aşadar de la aceste drepturi erau eliminaţi necreştinii. Formularea era deci în cel mai „pur" spirit al prevederilor Regulamentului Organic. În ceea ce priveşte articolul 27 care stipula emanciparea graduală a evreilor, el reflecta oarecum influenţa poziţiei absolutismului luminat al lui Iosif al II-lea, în problema emancipării evreilor. Acordarea emancipării era condiţionată astfel de reformarea instituţiilor şi a valorilor cultural-cultuale iudaice.

De altfel, M. Kogălniceanu argumenta conţinutul articolului 27 în termenii următori: „Marele număr de israeliţi străini intraţi în Moldova, ignoranţa adâncă în care această stare se află, cere ca guvernul să se ocupe neadormit cu această chestie importantă pentru ţară. Trebuie ca prin măsuri umane şi progresive să se opereze cât mai în grabă fuzia israeliţilor şi prefacerea lor într-o stare de cetăţeni folositori statului". (Mihail Kogălniceanu, Dorinţele partidei naţionale din Moldova, *Iaşi, 1883, p. 18-19).*

Desigur, opiniile lui M. Kogălniceanu cu privire la „ignoranţa adâncă în care această stare se află" se cer relativizate. Este adevărat că şi luministul evreu Iehuda Barasch s-a plâns în descrierile sale de călătorie de ignoranţa evreilor moldoveni. Fireşte, asemenea opinii nu pot fi însă, generalizate: căci, pe drept cuvânt remarcă cercetătorul S. Podoleanu, în a sa Istorie a presei evreieşti din România*: „printre aceşti evrei moldoveni erau mulţi cu o pregătire filosofică şi rabini recunoscuţi ca savanţi". Iar Radu Rosetti (Verax), care nu era defel un prieten al evreilor, a recunoscut şi el gradul evoluat de cultură al unor categorii de evrei; aceştia posedau 6 librării (neevreii aveau doar patru librării) şi încă din anii '30 ai secolului trecut se zbăteau pentru o tipografie proprie în care să-şi poată tipări cărţile. La rândul său, un reputat istoric din zilele noastre, Gh. Platon, analizând structura populaţiei evreieşti din Moldova la mijlocul secolului al XIX-lea, subliniază faptul că evreii au devenit la momentul respectiv „o prezenţă socială evidentă numeric, cu o pondere economică substanţială". (Vezi* Studia et Acta Historiae Judaeorum Romaniae, *III, Editura Hasefer, Bucureşti, 1998, p. 160).*

Revenind la broşura alcătuită de I. Kaufmann semnalăm că ea conţine şi unele afirmaţii neconfirmate până acum de literatura de specialitate, de pildă în legătură cu sprijinul acordat de strămoşii lui

Davicion Bally unor Mavrocordați şi Mavrogheni la instalarea lor ca domnitori în Țara Românească: rămâne ca cercetări istoriografice ulterioare să lămurească aceste susțineri.

Unele imprecizii de acest fel strecurate în text au fost rectificate de noi prin note explicative.

Dar în pofida unor observații critice, considerăm broşura lui I. Kaufmann un important izvor documentar. Cercetările actuale nu au depăşit încă nivelul informațiilor furnizate de acest împătimit scormonitor de documente.

Pentru sublinierea locului pe care-l ocupa J. Kaufmann în literatura istorică despre evreii din România am inclus în Caiet *şi caracterizarea făcută acestui pasionat fondator al istoriografiei evreieşti din România de un reputat şi erudit istoric evreu modern, doctorul M. A. Halevy.*

Articolul avocatului Joseph Bercowitz despre Revoluția din 1848 şi evreii, *cu care încheiem prezenta culegere, întregeşte salutar informațiile privind evreii în revoluția de la 1848.*

Autor al unei lucrări monumentale despre Problema evreiască din România, *apărută la Paris în 1922, J. Bercowitz caracterizează revoluția de la 1848 din Principate ca profund națională şi democratică. Spre deosebire de J. Kaufmann, analiza lui J. Bercowitz se axează mai mult pe discutarea problemelor revoluției. Dacă exegeza lui Kaufmann se baza pe construirea unui colaj de documente, textul lui Berkowitz se remarcă prin analiză şi interpretare.*

Faptul că ambele lucrări au fost elaborate cu multe decenii în urmă nu diminuează valoarea lor istoriografică. Ele sunt relevante pentru înțelegerea punctelor de vedere evreieşti în privința mersului evenimentelor în timpul revoluției de la 1848.

Lya BENJAMIN

Revoluțiunea românilor
Fraternitate, Egalitate, Libertate
1848

Este un axiom şi un fapt incontestabil că evreii din România, fiind stabiliți din timpuri îndepărtate au contribuit la toate faptele mărețe pentru progresul şi fericirea acestei țări. Evreii au contribuit şi la revoluția românilor în anul 1848 prin înflăcăratul patriotism al bărbaților: Daniel Rosenthal, Sanders, Lăzărică Zaraful, Davicion Bali, Iehuda Barbu Iscovescu şi alții care şi-au sacrificat viața pentru sfânta cauză a poporului român.

Voi extrage şi scrie părțile esențiale ale acestei revoluții relativ la evrei şi istoricul lor din acest memorabil şi glorios eveniment.

Revoluțiunea românilor, ca şi a francezilor, a fost pentru fraternitatea, egalitatea şi libertatea tuturor locuitorilor din ambele Principate. În timpul acesta, românii în entuziasmul lor doreau împlinirea celor arătate pentru toți, fără distincțiune de confesie şi religie. Era o frățietate, o adevărată dragoste între români şi evrei în acel timp. Un mare diplomat şi bărbat de stat al României, din mijlocul mulțimii striga: „Fraților israiliți", îmbrățişând pe Daniel Rosenthal, intimul său prieten cu care în sărutări traversă cu el la braț prin toate stradele Bucureştilor[1].

În acest an, atât în Moldova cât şi în Valahia s-au proclamat şi înscris în ambele programe emanciparea israeliților. În Valahia, programul proclamației guvernului revoluționar, în cap cu eruditii şi marii bărbați ca Ion Heliade Rădulescu, C. A. Rosetti, Frații Brătianu, Frații Golescu, Chr. Tell, Frații Ghica etc. prevede la art. 21 EMANCIPAREA EVREILOR şi drepturi politice pentru orice compatriot de altă credință, iar în Moldova în programul partidului național, în frunte cu savanți şi capacități ca Mihail Kogălniceanu, C. G. Cantacuzino, Iorgu Sturza, Vasile Alecsandri, Lascăr Rosetti, M. Epureanu etc., prevede aceleaşi drepturi la art. 27 din program[2].

Voi extrage întâi părțile ce ne privesc din proclamațiunea liberalilor de la 1848. Din acestea se poate vedea cum românii cei mai luminați socoteau ca „frați" pe toți evreii şi toate naționalitățile străine.

Iată Proclamațiunea*:

„În numele poporului român

«Dumnezeu Domnul și s-a arătat nouă: bine este cuvântat cel ce vine întru numele Domnului».

RESPECT CĂTRE PROPRIETATE,
RESPECT CĂTRE PERSOANE

FRAȚILOR ROMÂNI

Timpul mântuirii noastre a venit; poporul român se deșteaptă la glasul trâmbiței îngerului mântuirii și își cunoaște dreptul său de Suveran. Pace vouă, pentru că vi se vestește libertate. Vouă. - Poporul român se scoală, se armează, și nu spre a se lupta o clasă asupra alteia, nu spre a rupe legăturile sale de relații din afară, ci ca să ție în frâu și în respect pe voitorii de rău ai fericirii publice. Strigarea românilor e strigare de pace, strigare de înfrățire. La această mare faptă a mântuirii, tot românul are dreptul de a fi chemat, nimeni nu este scos afară; tot românul e un atom al întregii suveranități a poporului; sătean, meseriaș, neguțător, preot, soldat, student, boier, Domn, e fiu al patriei și după sfânta noastră credință e și mai mult fiu al lui Dumnezeu. Toți avem același nume de român. Acesta ne înfrățește și face să înceteze toate interesele, să se stingă toate urile. Pace dar vouă! Libertate vouă! [...][3]

Poporul român voiește o patrie tare, unită în dragoste, compusă de frați, iar nu de vrăjmași, prin urmare decretă, după vechile sale datine, aceleași drepturi civile și politice pentru tot românul.

Cine nu voiește aceasta e vrăjmaș al fericirii publice, e un alt Cain ucigător de frate în sânul mamei noastre Patrii [...] Pe scurt, poporul român recapitulând decretă: [...]".

2) EGALITATEA DREPTURILOR POLITICE [...]

21) EMANCIPAREA ISRAILIȚILOR ȘI DREPTURI POLITICE PENTRU ORICE COMPATRIOT DE ALTĂ CREDINȚĂ

22) Convocarea îndată a unei Adunări Generale extraordinare constituante alese, spre a reprezenta toate interesele sau meseriile nației, care va fi datoare a face constituția țării pe temeiul acestor 21 articole decretate de poporul român [...]

Boieri! Voi ați fost generoși cu străinii, i-ați primit, i-ați hrănit, i-ați avuțit, i-ați chemat a se împărtăși de drepturile voastre și nu veți fi voitori de rău pământenilor, fraților voștri, nu veți face rușine patriei în străinătate; nu veți

* *Foaie pentru minte, inimă și literatură*, nr. 25 și 26 din 1848.

suferi a se pune o pată pe numele vostru; nu veți lăsa un blestem peste copiii voștri, nu-i veți osândi a se rușina de numele ce le veți lăsa în moștenire. Dați din frumosul vostru suflet fericirea fraților voștri, fără paguba voastră, căci Dumnezeu vă va da însutit și așezămintele cele nouă și drepte, peste curând vor înzeci veniturile voastre. Cu toții întindeți mâna a închega toate clasele societății într-un singur corp pe care să-l putem numi fără rușine *Nația*.

Cetățeni în general: preoți, boieri, ostași, neguțători, meseriași, de orice treaptă, de orice nație, de orice religie, ce vă aflați în Capitală și prin orașe, greci, sârbi, bulgari, germani, armeni, israiliți, înarmați-vă spre a ține bună orânduială și a ajuta la fapta cea mare. PATRIA ESTE A NOASTRĂ ȘI A VOASTRĂ. Vouă vă place a ședea într-însa și ea vă primește. Sistema cea veche nu v-a chemat și pe voi la masă de obște.

De azi înainte avem o masă cu toții, un ospăț de frăție ni se întinde, aceleași drepturi vom avea cu toții"*.

*
* *

În mijlocul acestor evenimente evreul Bernh. Ios. Poper** adresează coreligionarilor săi următorul apel, care ne dovedește pe de o parte patriotismul pur al evreilor, iar pe de altă speranțele și iluziile ce coreligionarii noștri își făceau asupra acestui mare eveniment.

„FRAȚII MEI ISRAELIȚI***,

Dumnezeu a zis: «Fie lumină!» și iată lumina făcătoare de bine a pătruns toate sferele, a trecut prin întunecosul haos și a răspândit luciul său cel mai dulce și făcător de bine.

Șase mii de ani au trecut de când acest puternic cuvânt a ieșit din gura creatorului și stăpânului universului; dar de câte ori acest strălucitor element cu toată frumusețea, cu toată mărirea sa – n-a fost înconjurat de întuneric? de câte ori grozavul întuneric n-a învelit pe strămoșii noștri? de câte ori nu ne-a pregătit martiriul și o profundă mâhnire? Rău cunoscuți, disprețuiți, reîmpinși de orice societate pacifică și amicală, noi stăm izolați, abandonați, credeam că tatăl și regele nostru ne uitase cu totul și nu ne mai gândeam la suprema lui făgăduială:

«Dar și atunci când veți fi în țara pretinșilor voștri inamici, nu vă voi lăsa, nu vă voi reîmpinge, și nu voi rupe legătura ce ne unește cu voi». Acum a venit momentul în care se va împlini cuvântul celui atotputernic.

* *Foaie pentru minte, inimă și literatură*, nr. 25 și 26 din 1848.
** În gazetă scrie Pope iar în alte locuri Poper.
*** Vezi *Pruncul Român*, nr. 29, București, 19 august 1848.

Iată, o nouă și strălucitoare lumină ne înconjoară acum prin activitatea fraților noștri; iată-ne uniți cu bravi și nobili români! Iată-i că ne întind mâna lor cea bărbată și puternică, dându-ne eterna sărutare de frăție! Iată aurora libertății că a răsărit și nouă!

Libertatea, egalitatea, frăția sunt fundamentul care sprijină clădirea amiciției. Voi, nobili Români, ai căror eroism nu l-a putut slăbi atâtea secole de suferință, voi știți să prețuiți drepturile oamenilor, voi ați făcut pe frații mei, frații voștri!

Mulțumită vouă, fierbinte mulțumită vouă, vrednici strănepoți ai eroilor antichității!

O! nu credeți că v-ați înșelat în alegerea voastră. Nu! Un popor care două mii de ani a purtat lanțuri fără a murmura; un popor care de două mii de ani este gonit ca fiarele sălbatice, disprețuit de o lume întreagă; un popor care – cu toate acestea, cu toată mâhnirea, durerea și amărăciunea lui – a ținut statornic credința părinților săi, credința într-un prea înalt Dumnezeu care îi făgăduise scăparea; acest popor cunoaște măreața faptă a voastră și știe să prețuiască dorul ceresc al libertății, al egalității, de care cu un suflet mărinimos l-ați împărtășit și pe dânsu. Aveți dar credință în noi, nu vă îndoiți de o nație a cărei suferințe îndelungate n-au putut să-i răpească nici credința, nici naționalitatea ei, a cărei caracter s-a întărit prin starea de umilință în care a gemut atâtea secole. Acum, când voi ne-ați dat drepturile voastre, când patria voastră s-a făcut și patria noastră, când ne întindeți o mână de frate, și noi vom sta alăturea cu voi, tari și bravi, vom ști a ne lupta cu voi și a muri chiar pentru scumpa noastră patrie.

În scurtul timp de când ne bucurăm de dulcea libertate, confrații voștri israeliți au dat dovadă că nu sunt nevrednici de darul vostru, la nici o ocazie n-au rămas în urma voastră; și vai de inamicul, care a cutezat să atace libertatea noastră, constituția voastră! La coastele voastre vom sta ca un zid și numai trecând peste cadavrele noastre se va putea atinge de sfintele noastre drepturi; noaptea a trecut în sfârșit, o auroră nouă s-a ivit și noi ne-am deșteptat din lunga noastră letargie; acum, razele luminoase ale libertății, ale acestui soare măreț, străbat în ochii noștri și ne umple cu bucurie.

Dacă cineva ar vrea să ne stingă această lumină dătătoare de viață, ochii noștri s-ar preface în ochi de basilic, duhoarea noastră s-ar face otrăvitoare... dar nu! Nici o putere a Europei nu se va amesteca în trebile noastre în defavoarea [noastră]; noi suntem liberi și voim să rămânem liberi, căci voința unui popor este sfântă, este puternică; el n-are decât să voiască.

Frații mei Israeliți! Nu vă temeți dar de nimic, nu pierdeți curajul vostru; țineți tare ceea ce ați dobândit și fiți siguri că Dumnezeul părinților noștri este cu noi, căci fără voia lui nu s-ar fi putut face câte s-au făcut. Prea puternicul Dumnezeu a creat toate ființele pentru libertate; libertatea este lege primitivă a toatei naturi; și numai omul, cel dintâi dintre toate creaturile, să nu fie liber? Dumnezeu a ascultat strigarea noastră și s-a milostivit de poporul său; de aceea glorie eternă lui, și mulțumire, fierbinte mulțumire vouă, românilor mărinimoși! Binecuvântarea celui atotputernic coboară-se pe capetele voastre; facă ca arborele libertății, arborele cu frunze frumoase și plin de flori aromatice, să crească cu putere, să aducă fructe plăcute; facă ca vântul nordului să nu-i scuture nici florile, nici fructele, și că ramurile sale să se întinză peste toată România.

Palestina cea mai depărtată își va aduce aminte cu lacrimi de bucurie de această faptă măreață, își va aduce aminte de acele nume, care sunt tipărite cu literele nemuririi în inimele tuturor, care vor străluci în analele țării ca liberatorii patriei, ca întemeietori ai fericirii României.

Dar noi, care am fost și suntem prea puțin familiari cu politica, vom spune copiilor noștri ceea ce ați făcut, îi vom învăța să vă iubească, vom pune silință ca să le dăm o educație nobilă și constituțională; și astfel frumoasa Românie le va fi un paradis, și cu ajutorul celui atotputernic ne vom face egalii voștri subt toate raporturile și vrednici de sărutarea de frate ce ne-ați dat.

Bernh. Ios. Popper"

*

* *

Între figurile marcante care s-au distins în marea luptă de la 1848 am zis că au fost şi evreii: Davicion Bally, Daniel Rosenthal, Iehuda Barbu Iscovescu, Saie Senders (Sanders), Lăzărică Zaraful şi alţii.

Pentru a se vedea ceea ce au lucrat aceşti evrei, mă simt dator a da o mică dare de seamă şi a descrie pe scurt biografiile lor, unde se va putea vedea toate lucrările şi sacrificiile lor pentru cauza României.

Voi începe cu cea a lui Davicion Bally*.

Existenţa familiei Bally în România, datează din veacul al 18-lea.

Primul emigrant al acestei familii, Celebi Menteş Bally era în Constantinopol bancherul vizirului, fiind foarte influent pe lângă dânsul. Vodă Neculai Mavrocordat recurse la ajutorul său moral şi material, obţinând astfel tronul Valahiei şi drept recunoştinţă l-au luat cu el în Bucureşti[4].

Împreună cu Celebi Menteş, veni şi prietenul său intim, creştin albanez Manos a cărui descendenţi sunt binecunoscuta şi nobila familie Manu. Vodă Mavrocordat îi împământeni pe amândoi, iar pe Bally îl ridică la rangul de mare sfetnic, acordându-i mai multe privilegii şi scutindu-i pe el şi pe urmaşii săi de orice dare către stat.

---

* M. Schwarzfeld, vezi *Anuarul pentru Israeiliți*, an IX, de unde am şi luat notele biografice.

Fiul său unic, pe care Celebi Menteş îl aduce cu el în Bucureşti, se căsători cu o Israelită de rit occidental[5]. Din această căsătorie se născu un unic fiu Abraham, care asemene avu un unic fiu, pe Isaac. Aceştia continuară a fi sfetnici intimi ai Domnilor Fanarioţi[6].

În deosebit era Isaac în mare favoare la Vodă Mavroghen, căci îl ajutase să obţină tronul Valahiei.

Isaac avu 5 copii, din care doi fii* Angelo şi Abraham. Acest din urmă este părintele lui Davicion.

Abraham, tatăl lui Davicion era angrosist de mărfuri în Bucureşti, fiind în strânse legături cu multe familii boiereşti şi cu deosebire cu familia Manu. La 1804 se căsători cu fiica doctorului Em Farchy din Nicopole; din această căsătorie se născură mulţi copii. La 17/29 ianuarie 1809 se născu Davicion. Ar fi ajuns departe dacă din nenorocire n-ar fi pierdut pe tatăl său la etatea de 12 ani, şi din această cauză fu nevoit să intre în serviciul magazinului de manufactură al unchiului său, totuşi, cu voia chiar a unchiului său, învăţă limbile: română, greacă, franceză, italiană, spaniolă, germană şi ebraică.

Nu trecu mult şi Davicion ajunse a fi Cămăraş peste toate depozitele salinelor Ţării Româneşti, de la porturile Dunării până la Serbia.

În anul 1826, în timpul războiului ruso-turc, aflându-se la Zimnicea când un foc teribil era să nimicească magaziile cu provizii şi muniţiuni ale armatei ruse, tânărul Davicion, prin zelul şi eroismul său, cu ajutorul oamenilor din serviciul său stinse focul, salvând cele arătate. Pentru acest nobil şi eroic fapt, Împăratul Rusiei, Necolai Pavlovici îi acordă medalia ordinului St. Ana cl. III de aur, înmânată de însuşi generalul Kisseleff, împreună cu un ucaz ce-i acordă dreptul de a face comerciu în toată întinderea imperiului rusesc.

La 1823, Davicion se căsători cu Leia, fiica lui Aron Nathan Levy. Înainte de a se însura îşi deschise în Bucureşti o casă de bancă, care mai târziu ajunsese una din cele mai însemnate case de bancă, din ţară.

La 1836, fu numit casier al cinstitei Agii prin intervenţia intimului său prieten familiar Ion M. Manu. Această funcţie a ocupat-o timp de zece ani în mod onorific, câştigându-şi simpatii enorme şi servindu-şi ţara ca un adevărat patriot democrat.

La 1847, fiind arendaşul moşiilor domnului Ion M. Manu ca un adevărat părinte se purtă cu ţăranii, locuitorii acelor moşii (Budeşti, Aprozi şi Via de la Greaca), fiind sfătuitorul şi protectorul lor. Biserica de pe moşia Budeşti o repară şi o înzestră cu cele necesare, cu propria sa cheltuială.

* De la dânsul se trage ramura creştină a familiei Bally din Moldova.

Pentru a se adeveri cele zise de mine relativ la purtarea părintească a lui Davicion cu ţăranii de pe moşia sa, reproduc scrisoarea unui român adresată redacţiei „Pruncului Român", a cărui conţinut este de mare importanţă. Iată acea scrisoare:

„Domnilor Redactori!*

Ca administrator al plăşii Olteniţa din judeţul Ilfov, trecând şi pe la satul Aprozi spre alcătuirea Comitetului [de] alegere a deputaţilor primari, am găsit pe domnul arendaş al acestui sat îndemnând pe clăcaşii săi a ieşi la lucrul de arie (unde erau strânşi mai mult de una sută clăcaşi).

Arendaşul îi ruga şi le vorbea cu blândeţe ei însă, fiecare era de deosebite păreri, semănau întocmai ca nişte arestaţi nevinovaţi ce au zăcutără multă vreme în temniţă, şi după descoperirea nevinovăţiei lor văzându-se slobozi, povestesc fiecare cruzimea ce a suferit. Aşa şi ei răspundeau astfel aplicând lucrul la nesupunere. Domnu Davicion (aşa este numele arendaşului de religie ebreu) pierdu răbdarea; şi unde socoteam că s-a năcăjit, împotrivă le vorbea şi mai cu blândeţe în chipul următor:

- „Cunosc, fraţilor! Cunosc! Văz prea bine că voi sunteţi îmbătaţi de fericirea ce providenţa a vărsat repede asupra voastră; ochii voştri plini de bucurie nu vor să cunoască alta decât libertate. Socotiţi, dar, fraţilor, că libertatea vrea să zică când îţi cere cineva dreptul său, tu să-i răspunzi nu ţi-l dau pentru că sunt liber? Nu, fraţilor, nu este aşa, guvernul care v-a făcut liberi vă zice să daţi fiecăruia ce este a lui, nu încărcaţi pe acest guvern cu atâta grije; căci cu cât voi vă împotriviţi, cu atât mai mult îi neodihniţi, pentru că cu nesupunerea voastră, se înmulţesc reclamaţiile; şi Domnialor în loc să se ocupeze a lucra pentru fericirea voastră, se ocupează a rândui comisari prin plăşi, ca să vă supuie la datoriile voastre.

Ascultaţi, fraţilor şi vă supuneţi şi la acest după urmă an al durerilor, şi apoi! apoi vă bucuraţi cu desăvârşirea şi fără să vă mustre cugetul că aţi păgubit pe cineva. Mă credeţi că şi mie îmi place văzând pe moşu Vasili că vorbeşte fără sfială, îmi plăcu ce zise; «am făcuteră destul, acum să răsuflăm şi noi». Da tată Vasili, pe dumneata nu te mai iau, voi şi eu să te bucuri că cine ştie dacă vei putea ajunge la bucuria anului viitor, însă lasă pe tinerii să facă şi este timp, şi să apuce anul viitor cu bine. Vedeţi că vremea trece, toamna se apropie, şi eu am 22 şire de bucate în arie, tot cu ajutorul vostru l-am strâns, şi încă nu am început a-l treera, gândiţi-vă, fraţilor, câtă muncă – câtă sudoare – şi câtă osteneală s-a pus pe dânsele; preţuiţi şi a Dumnezeului părintească îngrijire, cum păstrează grăuntele pe câmp; căci fiecare grăunţă este înfăşat cu trei patru plebi, şi asupra fiecăruia câte o suliţă ghimpoasă ca să nu lase a

* *Pruncul Român*, 21 august 1848, nr. 30, p. 122-123.

se apropia botul păsărilor a-l mânca, numai pentru că pâinea este hrana omului. Cum vi s-ar părea dar, când le vom lăsa să se prăpădească?

Cu adevărat faceți mare păcat dacă lăsați darul Domnului a se prăpădi! Nu, fraților, nu faceți aceasta, săvârșiți și acest lucru și apoi cu Dumnezeu. Iată din parte-mi regulat ca să vă vie lesne, aveți numai câte o zi pe săptămână să faceți fiecare; și de va fi și de la Dumnezeu vremea bună, într-o lună nu mai avem ce treera. Ascultați-mă, fraților, și nu mă siliți să reclam împotriva voastră la guvern. Dumnealor au destul de lucra, și pentru cine lucrează? Pentru voi, - pentru noi – pentru toată România; să-i lăsăm dar, să-i lăsăm să lucreze în odihnă, să nu-i supărăm, încă se cheamă Dumnezească bunăcuvântare, asupra lor, ca prin al său ajutor să poată isprăvi ceea ce au început pentru binele obștesc. O! cât le suntem datori!».

La aceste din urmă cuvinte băgai de seamă, că domnu Davicion rămase înnecat; ochii i se umplură de lacrimi și curmă de a mai vorbi. Însă sătenii se pătrunseră și toți deodată schimbând aerul cel speriat, strigară: «Da, domnule, să ieșim – să ieșim cu toții să nu supărăm guvernul și să chemăm Dumnezeiască bunacuvântare asupra lor; ne vom ruga lui încă de sănătate; de viață și de fericirea lor».

Domnule redactor! Este mare veselie a vedea cineva pe tot Românul în astfel de bucurie.

Iată dar un mijloc de a se înțelege și a se înfrăți oamenii; nu trebuie să uităm și bunele simțăminte ale acestui arendaș.

De aceea și eu, ca fiu al patriei, te rog, domnule, să publici aceasta prin foaia dumitale, ca un lucru ce crez că se atinge de folosul obștesc.

Salutare și frăție
M. Niculescu".

La apelul guvernului de a se da ajutoare în interesul patriei, Davicion fu cel dintâi care își trimise obolul său de 400 lei cu următoarea scrisoare către redacția* *Pruncului Român*, redactat de C. A. Rosetti și Winterhalder.

„Domnule Redactor,

Bunule prieten, ești bun pentru că lucrezi necontenit pentru patrie; te-aș numi și frate, dar încă mă sfiesc, și sfiala mea, gândesc că cunoști din ce se trage. Însă acum că sunt chemat, sfiala mea va ținea puține minute, și iată te numesc Frate! Eu primii *Pruncul Român* cu nr. 19, am avut o mare bucurie citind articolul unde zici că patria are trebuință de ajutor și primește orice.

Dulce și adevărată mumă, ea se mulțumește cu orice, când este vorba a primi de la copiii săi.

* Vezi *Pruncul Român*, 10 august 1848, nr. 24, p. 102-103.

Socotește-mă dar, bunule prieten, și pe mine în rândul patrioților și primește un mic bilet de lei 400; însă lei 325 de la mine și lei 75 de la copiii mei, economie din daruri părintești; iar muma acestor copii, vrând a se împărtăși de acest bine, și numai cu sudoarele ei, a luat să coase șase cămăși cu plată și îndată ce le va găti, plata lor va trimite la redacție pentru acest sfârșit. Sunt dar al dumitale ca totdeauna.

Davicion".

Dumneaei, soția patriotului Davicion a trimis redacției 66 lei, făgăduitul dar patriotic, adică prețul cusuturii a șase cămăși, însoțit de următoarea* scrisoare:

„Domnilor Redactori

Patriarhul Iacov iubi cu deosebire pe Iosif, unicul fiu al prea iubitei soții Rahela. Ea îi făcu cămăși cusute cu bibiluri de mătasă, iar frații lui îl pismuiră. Eu ca strănepoata Rahelei, m-am ferit de a face bibiluri de mătasă la cămășile ce am cusut pentru *Pruncul Român*, am făcut o simplă cusătură cu tigheluri, știind că pruncului îi place simplitatea și nu dorește decât a fi iubit de frații lui. Prețul cusuturii mi s-a plătit câte 11 lei de fiecare. Numărul îmi plăcu, fiindcă este numărul copiilor Patriarhului meu.

Îmi veți zice, poate, că Iacov a avut doisprezece fii; așa e, dar pe Beniamin, fiul durerii, nu-l voi număra; căci acum, slavă Domnului, durerile ne lipsesc. Frații noștri români au tămăduit suferințele noastre, au turnat cu o mână făcătoare de bine balsamul mângâierii în rănile noastre și ne-au întins o mână de frate.

Însă nu l-am lăsat de tot afară, căci el intră în numărul general de 66, numărul familiei lui Israil, când Patriarhul porni la Egipet spre căutarea pierdutului său fiu Iosif. Primiți dar, Domnilor redactori, acei 66 lei și îi depuneți pe altarul patriei. Împlinindu-mi făgăduiala, chem totdeodată și binecuvântarea bunului meu patriarh asupra fiilor libertății. Cugetul mă silește a vă mărturisi că la cusătura cămășilor am făcut o escamatorie; proprietarul lor va socoti că sunt isprăvite câte șase, dar la una lipsește clinul cel drept, și iată pricina:

Era de dimineață, soarele se ridica pe orizont și toată suflarea era veselă, dar un nor semeț se puse înainte-i și îi opri razele; vântul începu a bate și soțul meu se sculă în pripă să se îmbrace. Ce vânt favorabil pentru vânturat zise, el aduce palie spre nord fără nici o plată; îmi pare rău că o neapărată trebuință mă cheamă în oraș, căci apoi voi fi silit să car paie cu bani. Se găti și plecă. Îmi mai rămăsese o cămașă de cusut. Astăzi, îmi ziceam, le voi isprăvi

* Vezi *Pruncul Român*, 9 septembrie 1848, nr. 38, p.155.

pe toate, soțul meu nu este acasă, nu voi găti cina mare și voi ședea la cusutură. Așa trecu ziua; se făcu târziu, vântul începu a sufla mai tare și cerul se acoperi cu nori; eram mai gata cu cusutura, numai clinul cel drept mai era de pus. Dar furtuna ce se apropia mă pusese pe gânduri, mă gândeam la soțul meu, mâinile mi se îngreuiară și pe nesimțite adormi.

Eram într-o casă frumoasă, ferestrele erau deschise spre răsărit, ușile spre nord erau închise și zăvorite și mobilele erau îmbrăcate cu pânză albă. Deodată veni copilul meu cel mic, dar era mare acum, îmbrăcat în uniformă de ofițer, - Bravo, fătul meu; Ce bine îți șade epoletele, îi zisei; dar bine, te făcură și ofițer așa de curând?

Da mamă, acu nu este ca înainte; am învățat bine, am păzit bună rânduială și iată-mă! Încă nădăjduiesc și la mai mare.

Socotești, mamă, că suntem în timpul pe când trăia tatu moșu? Nu, slavă Domnului, acum frații noștri Români ne dau toate drepturile, numai să le merităm.

Mă bucur, fătul meu, poartă-le dar fi vrednic de dânsele și ca un strănepot al Macabeilor nu le rușina; și dacă vreodată patria va cere jertfa ta, strănepoata mamei aceleia care a văzut murind șapte fii ai ei într-o singură zi sub cazna tiranului Antioh, nu se va turbura acum dacă va jertfi un copil al ei pentru libertate. Dar tu ai zis că nu suntem pe vremile tata-moșului; nu te duce fătul meu așa departe; încă îmi aduc aminte, tu erai mic abia de 5 anișori, când tată tău veni într-o zi acasă galben ca ceara; îl întrebai ce a pățit? Nimic, soro! Ah, nimic și prea mult. Astăzi, mergând la vornicie am trecut dinaintea unei case unde erau mulți oameni arestuiți; mă uitai la fereastră și văzui că cei mai mulți erau israeliți. Tocmai atunci scoaseră doi, legați la cot cu ștreang; veni un scriitor cu o hârtie în mână, chemă un dorobanț, îi dete ștreangu în mână și strigă spre arestați: aide plecați la dr... și nu mai veniți la București.

Am întrebat atunci de vina lor și dorobanțu îmi răspunse: - Se înmulțesc ca niște câini și nu-i dă nici pe gârlă... Stăpânirea nu vrea să-i mai lase; așa o să le dau ghionturi până îi voiu duce la subt-ocârmuire; de acolo îi ia altul și tot astfel până la urma lor.

Tu atunci erai mic, tată tău te luă în brațe, plânse și se căi de însoțirea lui. Se căi tata că are un fiu în brațele lui. Acum crez că nu se mai căiește, încă se va bucura când te va vedea. Vino fătul meu să te sărut.

Vrând a-l îmbrățoșa, mă deșteptai...

Ah! De ce n-am dormit pentru totdeauna în acest vis dulce. Îmi adusei aminte de clinul necusut, dar atunci un om intră pe ușă; copila mea îi ieși înainte. Iată mamă, ne aduce *Pruncul* no. 33 și copila începu îndată a citi articolu, cântă, saltă de bucurie cucoanele noastre... Ascultai cu nerăbdare, așteptând vreo veste de bucurie, dar vai! Când auzii de ruși, îmi veni în gând vornicia și nu mai putui să mai cos.

Rămâi dar cămașă din șase neisprăvită; căci ceea ce am început cu bucurie, nu voi s-o sfârșesc cu întristare. Proprietarul cămășilor îmi va ierta lipsa clinului drept, căci nu e vina mea, să-și caute cu *Pruncul Român*.

Sunt soția lui Davicion".

Scăparea de moarte a capilor revoluției de la 1848 prin Davicion Bally*

Începându-se lupta pentru dobândirea libertăților publice, Davicion contribui la succesul luptei. Urmărea cu nespusă mulțumire pregătirile revoluției, conlucrând cu zel și devotament și aducând revoluției și țării servicii mari ce trebuie amintite cu profundă recunoștință și care servicii, pe lângă altele, le-a plătit cu toată averea sa.

Revoluția se pregătea în modul cel mai tainic, totuși spionii autorităților urmăreau pas cu pas. Astfel și sfatul Domnesc hotărî stîrpirea „capetelor zvăpăiate" spre a se înăbuși tot planul revoluționarilor.

Davicion, intim și devotat prieten cu Marele Vornic, amicul său Manu, fu pus în curent cu tot ce se petrece la sfatul Domnesc. Această fericită întâmplare scăpă de o moarte sigură pe capii revoluției, stăruind din toate puterile să nu se săvârșească aceasta. El, pe lângă Marele Vornic Manu stărui și îl conjură chiar să facă peste tot posibilul, să calce ordinele și să nu se piardă tinerii revoluționari, care erau dotați cu inteligență, cunoștințe bogate, sentimente generoase, cu râvnă pentru binele patriei – și să lase lucrurile în mersul lor firesc.

Davicion stărui din toate puterile sale ca catastrofa să fie înlăturată. Manu, văzând că singur nu poate înlătura pericolul, scrise lui Davicion care era în relație cu revoluționarii, cu data București, 7 iunie 1848:

„Davicion, înștiințează pe Eliade și Golescu să grăbească cu proclamarea revoluției. Nu pot amâna mai mult de 2 zile măsurile hotărâte și cunoscute și de dumneata". Al dumitale gata, I. M. Manu.

Revoluția avu loc cu izbândă, de la 9-11 iunie, dar după 3 luni reacționarii reveniră la putere, totuși, publicul deșteptat din letargie nu mai era de stăpânit ca altă dată, astfel că revoluțiunea reuși pe deplin.

În 24 ianuarie 1859, Manu figurând atunci între cei 3 caimacami, fiind în acea zi alegerea lui Vodă Cuza, poporul îi făcu un alai neplăcut de huiduieli. În aceeași zi, Manu scriind lui Davicion în chestii de afaceri, aduse următoarele rânduri:

---

* M. Schwarzfeld; vezi *Anuarul p[entru] Israeliți*, an VIII, p. 155-156.

„Dacă la 48 nu urmam sfatul Dumitale și lăsam mai bine ca poliția să taie în carne vie, azi nu mi s-ar fi întâmplat cele ce ai fi auzit desigur".

La aceste observații, Davicion îi răspunse cu multă finețe, astfel:

„Cât pentru mâhnirea ce ați avut astăzi, cucoane Iancu, să nu vă pară nicidecum rău că ați urmat la 48 sfatul meu, căci acum cel puțin puteți zice fără mustrare de cuget și cu mândrie; am suferit pe nedrept, plecând altmintrelea poate că la fiecare pas s-ar fi aruncat la picioarele voastre vreo văduvă, vreun biet orfan sau vreo soră și v-ar fi țipat: dă-ne cucoane, dă-ne pe tata, pe fratele, pe muma, pe copilul ce ne-ai omorât. Cunosc sufletul Dumitale și sunt sigur că ar fi suferit mult mai amar".

La izbucnirea revoluției, Davicion adăposti și trecu peste graniță cu primejdia vieții sale mai mulți capi ai revoluției, care altfel erau să fi fost măcelăriți de poliție și soldații care îi căutau a-i ucide. În timpul stăpânirii locotenenței domnești, el publică câteva proclamații în *Pruncul Român* dând guvernului revoluțiunii concursul său material și moral.

*

* *

El era înzestrat cu daruri frumoase. Era darnic de tot; astfel el ajută pe un bătrân boier sărăcit, Malciu, care scăpase viața tatălui său la o revoluție ce era în București în 1820[7].

Trei lucruri dete lui Davicion lovitură de moarte în afacerile sale: 1) Paguba enormă ce a suferit la moșiile lui Manu pe care le ținea în arendă. 2) Datoriile ce avea la revoluționarii de la 1848 și 3) Căderea caselor din Viena cu care era angajat în afaceri mari. Astfel, la 1850 lichidă afacerile și ca om onest, pentru a-și achita datoriile își vându toate casele sale ce avea în strada ce purta în onoarea-i numele de „Strada Davicion" (azi strada Palestina); totuși pentru onestitatea sa, la 1854 murind clucerul Costache Iatropulo, lasă drept executori testamentari pe Marele Vornic Ion M. Manu și pe Davicion. Și ca factor cultural al patriei sale, fără a avea în vedere vreun câștig, aduse cu a sa cheltuială o trupă italiană pentru a reprezenta opere pe scena teatrului național din București. Dar plăti foarte scump acest act patriotic.

Organizându-se un corp de pompieri, Davicion aduse cu cheltuiala sa maieștri învățători, pompe, instrumente, tot ce era necesar în acest scop. La venirea rușilor era să fie surghiunit din țară cu capii revoluției, însă, prin consulul austriac (ce-i era prieten), putu scăpa.

În anul 1855, dând garanția pentru niște greci care luară în antrepriză pavarea Căii Mogoșoaiei (acuma Victoria), aceasta îi dete ultima lovitură, pierzându-și restul averii.

*

* *

Davicion ca evreu era dezbrăcat de orice fanatism religios, era un patriot sincer și devotat României. Cât timp Davicion era în țară și de câte ori ziarul *Românul* al prietenului său Rosetti, vorbea contra evreilor, el îi făcu totdeauna observații. Așa, la 1859 *Românul* se plângea că bancherii evrei supărați că nu s-a ales un domn de viță boierească, ar fi retras numărarul din circulația publică și, într-un exces de mânie observă, că evreii să bage bine de seamă ca scânteia să nu devie flacără.

La aceste, Davicion observă următoarele:

„Onor, Director al ziarului *Românul*,

Art[icolul] dumitale, domnule director, din ziarul *Românul*, nr. 17, atingător de numărar și de patriotismul israeliților, privindu-l din punctul de vedere al națiunii mele și pentru oarecare apărare, socotesc de cuviință a vi-l discuta, nu însă în ceea ce se atinge de art. de numărar, pentru că aceasta se cuvine să o facă cei care poartă povară de acel material, ci numai în privința patriotismului.

Vei cunoaște, domnule director, că israelitul fiind obișnuit a suferi, nu se turbură nici chiar când scânteia devine flacără, uneori se aruncă singur în flacără, când e vorba de a apăra vreun drept, însă israelitul simte, și simte mult, are o inimă care bate și bate mereu, de 1791 ani, ba încă se vede silit a și-o apăsa cu o mână de plumb, spre a nu lăsa să se cunoască palpitările inimii sale în fața hainelor. Vă mărturisesc însă cu mulțumire, domnule director, că inima israelitului se bate pentru pământul României, întocmai precum i se bate pentru pământul făgăduinței și este gata a face orice sacrificiu numai atunci când va fi chemat, căci fiind totdeauna respins, onoarea patriotismului său nu-l iartă altfel. Este încă de prisos a-i cere dovezi, pe câtă vreme analele istoriei sunt pline de dovezi și chiar dv. ați dovedit-o prin stimabilul Dv. ziar, cu no. 61 din anul II, 1858.

Cunoscând că sunteți drept, și voiți binele obștesc, vă rog domnule, să treceți aceste puține cuvinte în stimabilul dv. ziar, spre a se risipi vreun nor ce s-ar fi răspândit în public prin acel articol.

Al dv. ca un frate
Davicion".

La 1858 când apăru „Praștia" al așa zisului rabin botezat Neofit[8], Davicion îngrijorat de consecințele ce ar putea aduce, se adresă amicului său C. A. Rosetti cerându-i să atace acest pamflet ațâțător.

Iată scrisoarea lui Davicion către C. A. Rosetti:

„Domnule Redactor,
În aceste zile a ieșit de sub tipar o broșură intitulată „Praștia". Este destul a arunca cineva o căutătură asupra acestei scrieri și îndată va putea vedea primejdia în care este aruncată, nevinovată, sărmana națiune israelită.

A apăra națiunea mea îmi este o sacră datorie, tot asemenea îmi este o sacră datorie a apăra cinstea confraților mei de orice națiune. Pentru că această scriere vatămă prea mult națiunea română, pe stăpânitorul ei, pe miniștrii ei și chiar pe sărmana patrie și autorul ei este un dușman neîmpăcat lor.

Răutatea sa de asasin îl făcu de preinoi niște scrieri d-ale veacurilor barbare și este datoria a tot omului a le ascunde în abisul întunericului, spre a se rușina spiritele celor păcătoși, care au vopsit tot pământul cu sângele israelit.

Sunt sigur că părinteasca îngrijire a bunului nostru oblăduitor va lua grabnice măsuri spre a stârpi răul ce poate proveni din aceasta. Însă socotind cineva bine, primejdia este prea mare pentru națiunea israelită, ziarele dar cu puterea lor electrică, pot pune în grabă o mică stavilă până ce va sosi și ajutorul oblăduirii. Dânsa va spăla murdăria acestei scrieri, și universul va cunoaște îndată că națiunea română nu suferă a se lăsa pătată de niște asemene făcători de rele.

Dumitale, domnule redactor, ți se cuvine a fi începătorul.

A dumitale ca un frate,
Davicion".

C. A. Rosetti, mişcat de scrisoarea sa, publică în cel mai apropiat număr al ziarului său *Românul*, din 8 iulie 1858, an II-lea, o recenziune foarte aspră asupra acestei publicații veninoase, lovind cu amar în călugări.

Rosetti calomniat de aceştia că ar fi plătit de evrei, le răspunse în no. 61 din 4 august, între altele, cu aceste cuvinte caracteristice:

„Cât pentru plată este foarte adevărat că israeliții mi-au plătit. Ei mi-au plătit dându-mi o strângere de mână frățească pe când eram pe pământul exilului; ei mi-au plătit luptând adesea în străinătate pentru propaganda cauzei noastre; ei mi-au plătit în sfârșit chiar cu sângele lor, căci abia sunt vreo 6 ani de când unul dintr-înșii și-au dat viața pentru patria mea[9].

C. A. Rosetti".

Dar Davicion nu se mărgini numai la atâta; ci spre a evita efectele dezastruoase ale acestei scrieri veninoase şi plină de calomnii ruşinoase, el se duse la Caimacanie, în numele Comunității Israelite, însoțit fiind de d. C. A. Rosetti.

Princepele Alex. D. Ghica îl primi în mod amabil şi dete imediat ordin de a se opri vânzarea cărții şi a se aduna exemplarele împrăştiate de la librării*;

* Vezi *Românul*, an II, 31 iulie 1858.

dându-se ordonanța no. 922, din 26 iulie 1858, din partea Caimacamiei în privința „Praştiei" şi al „Alcătuirii auzite". Davicion în viața socială evreiască a luat parte la toate afacerile comunității. Aşa la 1848 a fost curator (Gabai şeni) a Sinagogii Mari şi reprezentant în Comitetul Congregațiunii spaniole unde introduse o mulțime de reforme şi îmbunătățiri în administrațiile lor. La 1863 fu numit efor al şcolii comunității sale spaniole, unde pe lângă multe îmbunătățiri, introduse şi învățătura muzicii vocale cu concursul eminentului profesor de muzică Benedetto Fronchetti, recrutând mai târziu un cor plăcut pentru sinagoga cea mare spaniolă unde era efor.

Davicion era un călduros adept al societăților, formând multe societăți filantropice cu scop de a ajutora pe săracii de orice religie.

El luptă mult contra practicării absurdului jurământ „more judaico"[10].

Era bărbat cult, traducător mai multor scrieri importante, colaborând cu ziarele: *Pruncul Român, Românul* şi *Israelitul Român*. Davicion era în strânsă legătură amicală nu numai cu familia Manu, ci şi cu C. A. Rosetti, Dimitrie Bolintineanu, Zane, Jurescu, I. H. Rădulescu, Gr. Serurie, frații Voinescu, M. Ghica şi cu toți bărbații care au luat parte cu el la revoluția de la 1848.

Davicion duse o viață modestă, simplă, fără lux, dotat cu o inimă bună, ajutând peste putere pe cei nevoiaşi.

Ajungând la bătrânețe, pleacă în 14 august 1882 la Ierusalim, de unde adresă prietenului său C. A. Rosetti mai multe scrisori în care îi aminteşte de toate evenimentele şi nenorocirile României din trecut; de lupta şi sacrificiile sale pentru scumpa sa patrie, de programul de la 1848, de făgăduielile date în favoarea fraților săi, rugându-l a lucra pentru emanciparea coreligionarilor săi din țară; asigurându-l că de se va face aceasta, țara va căpăta, în fiecare evreu, un Rosenthal şi un luptător pentru fericirea României.

În fine, după o şedere de 2 ani în Ierusalim, muri de slăbiciunea bătrâneții în ziua de vineri 20 aprilie 1884, înmormântat fiind pe muntele măslinilor.

O modestă piatră arată locul pe sub care sunt depuse rămăşițele mortuare.

Ultimele sale cuvinte înaintea morții, fură cuvinte de dragoste pentru țara în care s-a născut şi pentru a căreia libertate s-a sacrificat.

Constantin Daniel Rosenthal[*]

Unul din evreii români, care a luat cea mai mare şi activă parte la revoluţiunea românilor de la 1848, câştigându-şi cea mai înaltă consideraţiune; căruia după cum se exprima nemuritorul Rosetti: „mulţi i-au ridicat un altar în inima lor", a fost Constantin Daniel Rosenthal.

El a venit în Bucureşti ca pictor istoric, foarte distins, căpătând cetăţenia română din partea Locotenenţei Domnesci.

El era în strânsă legătură cu capii revoluţiunii române, cu care lucra în comun. Transportându-se capii revoluţiunii în Turcia, N. Golescu Rosenthal[**] şi Ion Ionescu merseră în tovărăşie la Constantinopol, având scrisori de recomandaţii din partea lui Fuad şi Omer Paşa, către Divan, unde voiau să pledeze cauza României. Dar ajungând la Giurgiu, unde erau prizonierii expatriaţi, aceştia fură închişi la un loc cu toţi exilaţii şi trimişi la Rusciuc. Ajungând aci, la 24 sept. funcţionarii turci veniră pe vapor să deie drumul în ţara lor lui Const. Romanescu şi Daniel Rosenthal[***], pe care Agenţia Austriacă din Bucureşti, îl reclama supuşii ei. În zadar protestă artistul Rosenthal, că dânsul nu voia să se despartă de soţii săi de nenorocire, fu scos cu silă de pe vapor şi înapoiat în ţară.

Ca devotat şi fidel prieten a lui Rosetti, însoţi pe nobila patroană, soţia acestuia[****], Maria, în drumul surghiuniţilor, expunându-se la toate, până ce izbuti a-i vedea scăpaţi din Turcia – apoi însoţi pe liberaţii în trecerea primejdioasă prin Ungaria şi Austria. După aceea, se stabili cu capii revoluţiunii la Paris, unde intră în relaţii mai de aproape cu cei mai mari bărbaţi ai Franţei, ce duseră semnalul tuturor revoluţiilor de la 1848. Amicii săi de luptă, cunoscând nobilele sentimente de care era animat şi rarul său devotament pentru

[*] M. Schwarzfeld, *Anuar. p. Israeliţi*, an VIII, p. 157, de unde am luat unele notiţe biografice.
[**] Colescu Vartie, *1848. Zile revoluţionare*, Bucureşti, p. 426.
[***] Colescu-Vartie, *1848. Zile revoluţionare*, p. 428.
[****] *Ibid.*, p. 430, 431.

cauza revoluţiunii române, îi dădură mai multe misiuni grele. În cele din urmă, trimis de refugiaţii în o misiune primejdioasă în Austria, fu arestat în Pesta şi torturat în mod barbar, astfel că muri într-un mod foarte tragic, ca un adevărat martir al cauzei române. Muri în temniţă, jertfindu-şi viaţa pentru România; nevoind a trăda sfânta cauză sau a denunţa pe fraţii săi români[11].

În el erau întrunite: inteligenţă, iubire, virtute, devotament, patriotism şi în culmea sa, simţământul a tot ce este: mare, frumos şi nobil. El a făcut pe C. A. Rosetti a cunoaşte şi a simţi pentru prima oară „amiciţia", aşa că prin puterea iubirii. Rosenthal şi Rosetti ajunseră a avea o singură ţintă, o singură dorinţă şi numai două inimi spre a se putea iubi mai mult. Portretul lui Rosenthal atârna totdeauna deasupra patului lui Rosetti.

În scrisoarea lui Rosenthal către prietenul său Rosetti[*], adresată din Giurgiu la 20 iulie 1848 (unde s-a dus sub pretext de a face portretul lui Omer Paşa), sub titlul: „O alegere de săteni în 1848", descrie frumuseţea caracterului săteanului român, ordinea alegerii, şi admiră cu lacrimi de bucurie deşteptăciunea şi blândeţea poporului român.

Şi exprimă simţămintele sale de iubire pentru săteni şi ţară. În acea scrisoare declară că dreapta cauză a românilor îl face să sufere şi că e gata a-şi da viaţa şi tot ce-i este mai scump şi că este cu totul român şi pentru români.

La finele scrisorii zice: „Patria mea este România, amicul meu eşti tu, Const. D. Rosenthal".

*

* *

Marele Rosetti, înainte de-a se întoarce din exil, adresă o scrisoare redactorului „Israelitului Român", cu data Rusciuk, mai 1857[**]; interesantă în toate privinţele, conţine şi următorul pasaj ce merită cu deosebire a fi relevat.

„În acest nou exil, israeliţii comunităţii spaniole din Rusciuc, invitaţi de fraţii lor din Bucureşti veniră la noi, ne deteră întâia strângere de mână, întâia salutare frăţească, şi ne oferiră casa lor, masa lor, amiciţia lor, ne deteră salutarea cea mai frăţească şi ştiu a ne da, în câteva cuvinte, o răsplată nobilă şi frumoasă pentru cele ce crezurăm de acum 9 ani că era drept şi bine a face pentru israeliţi.

Spre a arăta cât am fost de simţitor semnelor de frăţie ce ne-aţi dat, n-am alta pentru deocamdată, domnule redactor, de cât a te ruga să publici în foaia Dumitale această epistolă, ca o mărturie a simţămintelor mele de frăţie şi de recunoştinţă pentru israeliţii comunităţii din Bucureşti şi din Rusciuc. Spre

[*] *Românul*, 8/20 aprilie 1887.
[**] *Israelitul Român*, nr. 12, asemene reprodus în ziar *Românul*, an II, 1868, nr. 42, 12 aug. acel an.

mai multă încredințare de sinceritate a simțămintelor mele pentru voi, dă-mi voie s-o spui aci că între israeliți și mine sunt mai multe legăminte de simpatie: Omul în care am găsit pentru întâia oară întrunite inteligență, iubire, virtute, devotament, patriotism și în culmea sa simțământul a tot ce este mare, frumos și nobil; omul care m-a făcut a cunoaște și a simți pentru întâia dată amiciția, - acea trăsătură de unire între viața de aci și cea viitoare. Acea rază Dumnezeiască care când pătrunde în inima unui om o luminează, o încălzește, o împuternicează, o sfințește și face din omul acela un erou sau un martir. - Omul care m-a iubit și l-am iubit și prin puterea căreia ajunsesem a avea o singură cugetare, o singură aspirare, o singură țintă, o singură dorință și numai două inimi spre a ne putea iubi mai mult, - era un fiu al lui Israel. Nu știu, FRATELE MEU ROSENTHAL când patria mea va putea să-ți dea cununa de martir ce ai conchis-o cu sângele tău, dar știu că toți românii ți-au rădicat un altar în inima lor și că SEMINȚIA TA VA AVEA TOTDEAUNA ÎN MINE UN FRATE ADEVĂRAT".

În fine, după ce arată simpatia cea mare ce are pentru israeliți și respect pentru religia mozaică, încheie cu acest apel: „Să ne unim dar fraților și spălând împreună lacrimile noastre, rănile trecutului, să ne punem împreună cu frăție deplină și cu credință nestrămutată a rezidi din temelie templul unității, al dreptății și al libertății pe altarul căruia să junghiăm toate eresurile, toate nedreptățile și toate patimile cele rele, ce fură cauză principală a suferințelor noastre.

C. A. Rosetti".

Marele scriitor Francez J. Michelet, în opera sa: „Légendes démocratiques de Nord", în capitolul ce-l consacră revoluției române de la 1848 (la pag. 306 urm.), vorbeşte de Rosenthal în terminii cei mai frumoşi, ni-l prezintă ca om de inimă şi de caracter, devotat cauzei şi amicilor săi de luptă.

Murind C. A. Rosetti lasă, alături de testamentul său, următoarea scrisoare la adresa directorului muzeului de tablouri din Bucureşti*: CONSTANTIN DANIEL ROSENTHAL A IUBIT ROMÂNIA CA CEL MAI ADEVĂRAT ROMÂN ȘI CHIAR VIAȚA-I A JERTFIT-O.

La 1848 a făcut o schiță prin care, în câteva trăsături de penel, a fotografiat România de la 1848, oferind tuturor ramura de măslin. În exil a făcut un tablou prin care reprezintă România în ziua de 13-25 septembrie 1848, bătălia pompierilor cu turcii printr-o femeie țărancă care scapă din luptă drapelul naționalității, al libertății și al dreptății.

Pe cât am trăit, n-am avut destulă putere a mă despărți de aceste icoane. Acum împlinesc, prin soția și fiii mei, dorința ce mi-a fost exprimat de amicul

* *Românul*, 8 aprilie 1885.

meu Rosenthal: aceea de a depune, în numele lui, muzeului național aceste două tablouri istorice.

C. A. Rosetti".

Aceste tablouri sunt pentru România de o însemnătate foarte mare după arătarea chiar a domnului Iuliu Pop xilograf, profesor de desen şi a domnului Stăncescu, profesor de şcoală de Belle-Arte: „cel dintâi care s-a distins în România cu adevărate opere de pictură şi a debutat mai întâi cu portrete excelente şi pe urmă cu portrete istorice era Daniel Rosenthal".

Cu lucrările acestuia şi a[le] lui Iscovescu începe o mişcare pozitivă pentru dezvoltarea artelor în România.

Iehuda Barbu Iscovescu[*]

Iehuda Barbu Iscovescu este unul dintre acei evrei pământeni, care s-a jertfit pentru marile idei şi dorinţe emise în anul 1848.

El a fost fiul lui Haim Iscovici Zugravul şi s-a născut în Bucureşti, la 1816. Numele său de botez a fost Iehuda, pe care mai târziu l-a schimbat în Barbu. De copil învaţă de la tatăl său meşteşugul zugrăvitului. Apoi pleacă la Viena, învăţând acolo desenul şi se specializează pentru decoruri teatrale; se apleacă apoi la pictura la care avea un mare talent şi aplicaţie.

Din Viena pleacă apoi la Paris, unde fu elev al d-lor Droling şi Picot; făcând parte din şcoala franceză. Astfel Iscovescu deveni un pictor cu talent.

Iscovescu, împreună cu Rosenthal, au fost cei dintâi care au început a cultiva şi răspândi artele plastice în România.

Tablourile lui Iscovescu, conservate în pinacotecă sunt peste 30, care formează o adevărată podoabă pentru muzeu.

Iscovescu s-a întors în ţară cu acei ce deveniră apoi capii revoluţiunii şi cu care era dinainte în relaţii intime.

Domnul C. A. Rosetti l-a omenit de câteva ori cu laude între acei ce au luat parte la revoluţia de la 1848.

În corespondenţa secretă şi acte inedite ale capilor revoluţiei române de la 1848 adunate şi editate de C. D. Aricescu (Bucureşti 1874 şi 1875, în 3 broşuri), vedem pomenindu-se de Iscovescu (în broşura I, p. 65), în socoteala ce o dă A. C. Golescu, comitetului revoluţionar:

„Daţi Domnului ISCOVESCU CA SĂ-ŞI CUMPERE arme şi să se întoarcă în Bucureşti 8 galbeni".

Iscovescu a servit ca agitator şi ca propagandist al societăţii revoluţionare şi fu unul din exilaţi împreună cu alţi 69 bărbaţi luptători ai revoluţiei[**].

[*] M. Schwarzfeld, *Anuar p. Israeliţi*, an VII, p. 118 de unde am luat mai multe notiţe biografice.
[**] Vezi: C. D. Aricescu, broşura II, p. 116. Idem Colescu-Vartic, *1848. Zile revoluţionare*, p. 434.

Viind Suleiman Paşa (comisarul Sultanului) în Bucureşti, unde a stat de la 8 până la 12 August 1848, a fost sărbătorit tot timpul cu cea mai mare căldură de români.

La 9 august, se dete seara, în onoarea lui, o reprezentaţiune de gală în sala teatrului (de către capii revoluţiunii). Barbu ISCOVESCU decorase sala cu gust şi cu ingeniozitate[*]. Pe scenă era aşezat portretul Sultanului şi de împrejurul scenei cele 21 articole ale Constituţiunii pe transparente luminate. La ridicarea cortinei, acest tablou produse o aşa de vie impresiune, încât în tot teatrul a răsunat deodată strigătul: „Trăiască Sultanul! Trăiască Constituţiunea! Viind ruşii în ţară, o parte din surghiuniţi se duseră la Paris şi o altă parte, care îşi continuă activitatea în mod mai serios, trecu la Constantinopole.

Acolo se stabili şi Iscovescu, aducând importante servicii mişcării naţionale.

Iscovescu muri în exil în Constantinopole, la 24 octombrie 1854 şi fu înmormântat în cimitirul ortodox (creştin), pentru a nu fi despărţit nici după moarte de fraţii săi români, cu care luptase împreună şi cu care mâncase împreună pâinea amară a exilului.

În adevăr, Iscovescu repauzează sub acelaşi monument funebru cu Negulici şi preotul creştin Atanasie Luzin.

„Câteşi trei martiri ai libertăţii", cum îi numeşte Aricescu (br. III, p. 143).

Monumentul este executat de domnii Al. Christofi şi G. Magheru, şi făcut din banii rămaşi de la Iscovescu.

Pe cest monument se află săpat, pe lângă data, locul naşterii şi cel al morţii lui Iscovescu, şi următoarele versuri scrise de poetul D. Bolintineanu:

„Abia se naşte-o floare în arborul de viaţă
Nefericitei ţări,
Şi moartea cea fatală o scutură, o'ngheaţă,
Sub ale sale crude ş-amare sărutări,
Aşa pieri, departe, departe, de patria-i iubită,
Pictorul esilat,
Cu anii săi cei tineri, cu fruntea înflorită
De vise graţioase, ce-n lacrimi s-au schimbat".

Acest epitaf a fost preferat unul altuia, scris de Eliade şi care sună astfel:

„Români, ce e viaţa? Travaliu şi putere...
Am vieţuit, căci multe şi piedici şi nevoi,

[*] Colescu-Vartic, *1848. Zile revoluţionare*, Bucureşti, 1898, p. 311.

Trecut-am cu sudoare, cu aspră neavere,
S-ajung la cultul artei, cu ea sunt între voi,
Cu ea sunt în Muzeuri, cu ea la Dumnezeu"[*].

Aceste două epitafuri, scrise de personalităţi aşa de marcante, arată îndeajuns stima cea mare de care se bucura Iscovescu, ca patriot şi ca pictor.

*
* *

La 15 iunie 1848, fiind adunarea cea mare a poporului (aproape 40.000 oameni) pe câmpia Filaret, tot poporul împreună cu mitropolitul Neofit, clerul şi capii revoluţiunii, membrii guvernului şi garda naţională depuseră jurământul solemn, că vor rămâne credincioşi celor 21 articole cuprinse în noua Constituţie[**]. Iată textul acestui jurământ: „Jur în numele unui Dumnezeu şi pe aceasta sfântă cruce, că voi fi credincios voinţei naţiei române, apărând-o cu toate puterile împotriva oricărui atac şi asuprire. Jur că nu voi lucra niciodată în contra intereselor naţiei şi că voi ţinea şi apăra cele 21 de puncturi decretate de popor, conlucrând după putinţă-mi şi JERTFIND VIAŢA MEA CHIAR PENTRU DÂNSELE ŞI PENTRU NAŢIE[***].

*
* *

Între cei 90 boieri mari care au subscris Excelenţei Sale Suleiman Paşa (Comisarul sultanului) declaraţiunea că recunosc Locotenenţa ca un guvern legitim până la primirea noilor porunci din partea Înaltei Porţi, iar călcând sau cauzând cea mai mică neorânduială se vor pedepsi. Deci între iscăliturile celor mai mari bărbaţi subscrişi ca: Mitropolitul Neofit, Ion Eliade, N. Golescu, Chr. Tell, Gr. Ghica, Al. Ghica, N. Creţulescu, P. Poenaru, Cr. Caracaş, Ant. Arion, C. Scorţescu, C. I. Arion, C. Ralli, Gr. Grădişteanu, Iancu Filipescu, figurează şi Hilel Manoach[****].

Aci fiind vorba de Hilel Manoach, voi arăta că în Bucureşti, fiind Neculai Ciurcă în fruntea a multor ţărani, se răspândeşte zgomotul că ei vor să măcelărească pe evreii, bătrânul Hilel Manoach îi oferi 10.000 galbeni spre a opri nenorocirea, Ciurcă refuză banii grăbind reîntoarcerea ţăranilor[*****].

[*] Aricescu, *1848. Scrisori secrete*, broşuri, III, p. 141.
[**] Art. 21 cuprindea emanciparea Israeliţilor.
[***] Colescu-Vartic, *Zile revoluţionare*, 1848, p. 171-172.
[****] Colescu-Vartic, *1848. Zile revoluţionare*, p. 320.
[*****] În două exiluri (Nec. Şi Al. Ciurcă) „de un amic intim al familiei", Bucureşti, 1885, p. 17-18.

MOLDOVA-IAŞI

Deliberările comisiunii şi ale boierilor, care luară parte la redactarea a 35 de puncte, introduse într-o petiţiune către Domn, acest act redactat de comitet fu acoperit cu 800 iscălituri boiereşti, printre care şi cea a Mitropolitului Meletie, - apoi publicat şi ca proclamaţiune către popor sub titulatura Fraţilor! Şi cu iscăliturile lui Iorgu Sturza şi a lui C. G. Cantacuzino, membrii comisiunii alese la 27 martie 1848[*].

Între acele 35 puncte la punctele 26 şi 27 prevede drepturi politice pentru oricine de altă confesiune şi emanciparea israeliţilor.

4) Vodă Mihai Sturza dezaprobă faţă cu boierii, întreaga Constituţie a revoluţionarilor din Valahia şi din Iaşi, după care sfatul boierilor subscriseră o cerere către Rusia a veni în ţară, să scape patria de pericol şi de revoluţii.

În luna august acel an, ilustrul Mihail Kogălniceanu, refugiat în Bucovina a tipărit la Cernăuţi, faimoasa sa scrisoare „Dorinţele partidei naţionale din Moldova". Aceste cerinţe sunt expuse în 36 puncte.

Şi aci la punctu 27, prevede: „emanciparea graduală a Israeliţilor Moldoveni".

*
* *

Acum pentru a se vedea şi sacrificiile patriotice ale lui Lăzărică zaraful şi a lui Saie Senders (Sendera) pentru libertatea şi fericirea patriei lor, şi spre a se adeveri şi cele arătate relativ la ceilalţi martiri descrişi aci reproduc întocmai copia unui răspuns al ziarului „Sentinela"[12] din Bucureşti, an III, no. 9 din 23 mai 1865, proprietatea domnului Grigore Heliade Rădulescu, - ce dă ziarelor: „Buciumul" şi „Trompeta"[13].

Iată în întreg acel răspuns: „Este câtva timp de când *Buciumul* şi astăzi *Trompeta* nu încetează a declama contra israeliţilor. Cu cât acest ziar desfrânat, după cum l-a calificat d. Kogălniceanu, nu mai găseşte nimic de exploatat, nimic, cu care să-şi satisfacă necumpătata sa lăcomie, cu atât se înverşunează mai mult contra evreilor propagând şi cerând în convulsiuni exterminarea lor. A fi astăzi contra israeliţilor, ştim că este o chestiune de imensă popularitate; dar noi, fideli principiilor noastre de justiţie şi echitate, fără a ţine cont de pasiuni, basme şi superstiţiuni absurde, vom împlini până în capăt cu conştiinţă misiunea noastră, cu riscul chiar de a fi exterminaţi de *Trompeta*. Departe de a fi apărătorii israeliţilor pentru ca să căpătăm favorile lor, după cum bătrânul apostat de la *Trompeta*, voieşte să le capete prin ameninţări, pentru ca să ajungă la o învoială care i-ar permite a-şi satisface desfrânatele lui pofte, noi, ca buni şi adevăraţi creştini şi democraţi, vom fi

[*] Colescu-Varte, *1848. Zile revoluţionare*, p. 119.

toleranți, cum ne consiliază sublima noastră religiune și tot de odată vom combate tot ce vom găsi că este rău în datinele și obiceiurile israeliților.

Pentru ce însă atâta ură înverșunată contra israeliților astăzi? Pentru ce aceste oribile, astă monstruoasă propagandă?

Petiționat-au ei la Cameră sau la Senat cerând asemene drepturi? Suntem în ajunul de a li se acorda? Nu! dar este altceva în joc, după ceea ce înțelegem. Ura și propaganda *Trompetei* contra israeliților este o mașinațiune infamă o mașinațiune a străinilor, care tind a ne arăta Europei civilizate ca un popor barbar, incult și antropofag și să provoace iarăși acele ocupațiuni, la care numai gândindu-ne ne înfiorăm. Protestăm din toată puterea noastră contra acestor tendințe ale *Trompetei*. Nu! Națiunea Română în totdeauna a fost tolerantă. Nici un român până la directoarele *Trompetei* nu a propagat asasinatul, moartea și măcelul nimănuia și nimeni din români cu simțăminte creștine și nobile nu poate să audă fără dezgust și dispreț pentru *Trompeta* infamele ei insinuațiuni.

Dar să venim la cel mai neomenos neadevăr pe care *Trompeta* a avut sfruntarie de a-l arunca în public, joi la 20 ale curentei, ca răspuns la *Opiniunea Națională*, neadevăr care, ca tot ce a spus până astăzi atât *Buciumul* cât și *Trompeta*, va fi respins cu indignațiune de oamenii cu bun simț. *Trompeta*, vorbind despre partea ce au luat evreii în revoluțiune, adaugă următoarele: „Ei bine! Revoluțiunea căzu; invaziunile se vărsară în țară din toate părțile; revoluționarii fură legați, bătuți, închiși, exilați etc. Cum este cu putință că nici un ovrei, dar nici un ovrei, să nu fie exilat, să nu fi meritat exilul? Toți jidanii cu cocardele mari, îndată s-au înșirat pe lângă încălcători, ca să denunțe pe revoluționari!".

Ei bine! Ce au să cugete românii în urma acestor zise ale *Trompetei*; când le vom spune noi, cu durere, o mărturisim că singurul martir ce a dat revoluțiunea română a fost un evreu, Daniel Rosenthal.

Însărcinat cu misiune de comitetul revoluționar din Franța, unde se aflau toți Românii care au ținut sus drapelul libertății, el trădat, căzu în mâinile inamicilor libertății noastre, fu arestat într-o temniță din Pesta, suferi torturi și preferând mai bine să moară, decât să denunțe pe frații lui români, precum nici misiunea cu care-l însărcinaseră ei, și dându-și ultimul suspin, el zise în sine: a muri cineva pentru libertatea patriei este moartea cea mai frumoasă! Ce va răspunde, oare, *Trompeta* la aceasta? Făcut-au, oare, directorii ei ceva în revoluțiune și după revoluțiune care să se poată compara cu fapta nobilului martir Rosenthal?

Împlinit-au cu aceeași scumpătate d. director misiunea cu care a fost însărcinat de către înfortunații unguri?

Dus-au coroana și pietrele scumpe ale Ungariei la destinațiunea lor?... Lumea știe ce trebuie să creadă astăzi în această privință!. Apoi, Sanders tot un evreu, a fost singurul care a pătruns în tabăra muscălească de la Copou,

însărcinat de guvernul provizoriu din 1848, a împărți mai multe acte prin care să facă pe polonii ce se aflau în tabăra rusească a se asocia cu românii. Această știre însuși domnul director, afară numai dacă n-o fi uitat-o astăzi când nu-i mai vine la socoteală să o ție minte, cum a uitat sau se face că a uitat că a susține despotismul nu va să zică a lupta pentru libertate. Să trecem, oare, cu vederea pe Lăzărică Zaraful, care ținu pe D. Brătianu cu riscul capului său chiar, în casa sa mai mult de două luni, pe când țara noastră era ocupată de invaziune și pe când capul acestui eminent bărbat era pus la preț și ar fi fost plătit foarte scump aceluia care l-ar fi dat în mâinile inamicilor libertății noastre? Evreul zaraf păzi pe acest cap al mișcării noastre naționale mai bine decât pe copilul său, căci știa că d. D. Brătianu a lucrat și lucrează pentru țara românilor, care era și a lui. Ce ne va spune, oare, la aceasta bătrânul renegat de la *Trompeta*, el care a făcut și face totul pentru aur, singurul său mobil? Se poate el pune alături cu acești trei evrei, a căror memorie cată să fie scumpă oricărui român liber și care își iubește țara?

Dar Baraș, ale cărui rămășițe mortuare le-a urmat el cu capul descoperit și cu lăcrămile în ochi? Nu era el, oare, unul din aceea contra cărora tună astăzi bătrânul apostat. Lăcrămile și respectul ce le da el mortului erau, oare, și ele false ca tot ce iese din buzele acestui învechit în păcate? Amuțește dară fiu al păcatului și încetează imprecațiunile tale, căci cel mai din urmă din acela pe care voiești să-i extermini, poate să-ți arate stigmatul ce stă adânc săpat pe fruntea ta.

Românul nu poate să ia solidaritatea urilor tale, el nu se poate face complicele celui mai ingrat din fiii României".

*

* *

Anul 1848 este pentru noi evreii pământeni o dată importantă. Atunci pentru întâiaşi dată, bărbaţi fruntaşi ai României au proclamat şi marele principiu al emancipării evreilor, care a rămas încă neîndeplinită.

Meritele şi sacrificiile martirilor: David Bally, Const. Daniel Rosenthal, Iehuda Barbu Iscovescu, Saie Senders şi Lăzărică Zaraful, care au lucrat şi s-au sacrificat pentru triumful marilor principii liberale au rămas încă fără răsplată pentru fraţii lor.

Să fim siguri, însă, că în curând sau mai târziu, fiii acelor generoşi şi mărinimoşi bărbaţi, care le-au proclamat atunci cu dragoste şi frăţie, vor îndeplini dorinţa şi jurământul părinţilor lor.

Până atunci, ca şi până acum, să fim fideli şi devotaţi scumpei noastre patrii mumă ca şi fraţii noştri, - martiri de la 1848.

Autorul

Anexe la biografia lui Davicion Bally
Scrisoarea I-a către C. A. Rosetti:

Ierusalim 9/21 septembrie 1882*

Prea iubite prieten și frate,

Când m-am despărțit pentru totdeauna de d-ta eram atât de mișcat, încât nu putui găsi cuvintele spre ați reaminti câte ceva.

Acum că mă văz puțin întremat de ostenelile lungii și obositoarei călătorii pe mare, îmi iau îndrăzneală a-ți scrie câteva rânduri și a ți le trimite cu bunul și iubitul meu fiu Davicion, care se reîntoarce în patrie; după ce m-a așezat și m-a căpătuit cu toate cele trebuincioase unui trai liniștit în acest loc depărtat ce mi l-am ales pentru a petrece restul zilelor mele.

Cunoști, iubite frate, și cred că-ți aduci aminte următoarele cuvinte ce mi le adresai la 11 iulie 1851 din Paris 27 rue de l'Est: „te rog să crezi că voi fi fericit în ziua ce voi putea să-ți arăt prin fapte iubirea ce am pentru nația dumitale și stima ce am pentru d-ta în parte".

Pe cât România era încă despărțită în două și gemea sub rușinea de a plăti tribut turcilor, n-am putut, nici n-am voit a te supăra cu cererea pentru îmbunătățirea soartei nenorociților mei coreligionari.

Am nădăjduit și mi-am zis întotdeauna: fratele Rosetti este bun, este drept și îndată ce va ajunge la îndeplinirea programei din 48 va pune în lucrare și făgăduiala dată și reînnoită în atâtea rânduri. De ce nu o face încă, este că se teme a nu da în mâna bunilor boieri o armă contra libertății.

Când bubuitul tunurilor și ziarul *Românul* îmi aduseră știrea despre proclamarea Regatului Român, mi-am zis: Slavă ție Doamne, acum a sosit timpul. Toate măsurile vor fi retrase, frații israeliți vor fi puși pe aceeași treaptă de egalitate cu frații creștini.

Cu mâhnire și o durere sfâșietoare am văzut, însă, că n-a trecut încă timpul despre care soția mea zicea în no. 39 al *Pruncului Român*:

«Tată-tău lua în brațe, plânse și se căi de însoțirea lui. Se căi tata că are un fiu în brațele lui».

Iată dar, iubite prietene ceea ce m-a făcut a-ți adresa această scrisoare.

Ești influent, ești singurul în țară care este în stare a ridica de pe cei 200.000 israeliți stabiliți în România (mai mulți nu sunt) acele legi, care le amăresc viața și le opresc chiar răsuflarea; fă-i egali cu creștinii întru toate drepturile, precum sunt și la datorii și după cum la 48 art. 21 din Constituțiune n-a făcut nici un rău țării, tot asemenea și acum el nu-i va aduce de cât bine. În inima fiecărui israelit, fie chiar cel mai de jos, bate o inimă gata de jertfe or cât de mari, destul numai ca ele să fie în folosul Patriei.

* Extrase din *Anuar p[entru] Isr[aeliți]*, an IX, p. [illegible]

Emancipând pe israeliți veți căpăta în fiecare un R(osenthal) și un luptător pentru îndeplinirea restului ideilor ce urmărești și principiilor de libertate ce atâta le iubești.

Dar nu numai binele coreligionarilor mei mă face a te ruga pentru aceasta. Chiar interesul și mărirea dulcii noastre patrii ne îndeamnă la aceasta.

Ți-au plăcut întotdeauna cărțile profeților noștri, ale scriitorilor noștri.

Îți plăcea asemenea când îți spuneam despre organizațiunea simplă și cu toate acestea măreață a statului nostru și în focul tinereții admirai instituțiunile Palestinei, o națiune guvernată de un cap fără alte drepturi de cât acela de a fi cel dintâi dintre supușii lui Adonai[14], toate dregătoriile de la cea mai mare și până la cea mai mică date prin alegere de către membrii fiecărei familii; fiecare israelit stăpân pe o căsuță simplă însă comodă și îndestulată cu tot ce produce câmpul și via sa, tot insul gata a-și apăra vatra în contra oricărui vrăjmaș din afară.

Doreai atunci din toată inima ca România să ajungă în curând a fi și ea o țară în care toată suflarea omenească să se bucure de o egalitate și frăție deplină: „O datorie și un drept să fie pentru voi și pentru străinul care sălășluiește între voi". Aceste principii ale codicii mozaice ți-au plăcut atât de mult, atunci când ți le-am zis pentru prima oară, încât m-ai rugat să ți le însemnez chiar în limba ovreiască: „Tora ahat umișpat echad yije lacheim velaghen hagar betohem". Pentru ca România să nu sufere ceea ce a suferit țara în care mă aflu acum, trebuie să cauți ca în legile ei să domnească acest principiu. Un stat nu poate prospera decât prin drept și nepărtinire a zis acum 3000 de ani, cel mai mare profet al Zionului.

Am fost prea lung; iată, iubite frate, și bune prieten, ești singurul din numeroșii amici de care n-am pierdut iluziile și apoi această scrisoare va fi poate cea din urmă ce vei fi primit de la mine.

Mâna care altădată scria și muncea atâta pentru fiii și apărătorii libertății, obosită, îmi refuză acum slujbele ei și pe lângă acestea exilul, chiar voluntar, este foarte amar, mai ales când țara în care ai văzut lumina se numește România.

Împlinește-mi dar dorința, iubite frate, și dacă cel vecinic nu-ți va lăsa timpul spre a îndeplini singur promisiunea ce mi-ai dat, recomand-o urmașilor și mai cu seamă fiilor dumitale care, cred, toți vor fi demni de d-ta și stimabila dumitale soție.

Din parte-mi, pe cât timp Dumnezeu îmi va dărui zile, voi ruga pe ruinele templului lui Solomon pe Atotputernicul ca să-ți dea pentru ani îndelungați puterea și liniștea minții, spre a lucra pentru înflorirea Patriei, pentru ca dulcea Românie să fie pururea fericită și glorioasă prin dreptate și virtute.

P.S. Dumitale, soției, complimentele mele, fiilor și fiicei dumitale binecuvântările mele.

Primește, P. I. Și scumpe prietene, o strângere de mână frățească.

Davicion Bally.

Pe când se simțea slăbit de bătrânețe, puțin înainte de moarte, se adresă încă o dată și pentru ultima oară la amicul său:

Scrisoarea a doua*:

Ierusalim, 10 aprilie 1884

Prea iubite frate C. A. Rosetti,

Când această scrisoare va ajunge în mâinile dumitale, mă voi afla demult în locașul veșniciei.

Îți recomand pe fiul meu Isaac David Bally.

Este singura moștenire ce-i pot lăsa.

Pentru toate câte am făcut pentru țara și partida libertății și frăției eram în drept să mă aștept a primi recunoașterea titlului de cetățean ce mi s-a dat de *Pruncul Român* la 48.

Fă, te rog, ca ceea ce tatăl n-a avut fericirea să dobândească în viața-i, să se acorde fiului ei și să nu fie considerat ca străin în România, unde și străbunii săi au văzut lumina zilei.

Este ultima rugăminte și supărare ce-ți dau în această lume trecătoare și plină de deșertăciuni.

Prea stimabilei dumitale soții respectuoasele mele complimente.

Atotputernicul să-ți acorde pentru ani îndelungați puterea și liniștea minții, spre a lucra pentru înflorirea Patriei pentru ca dulcea Românie să fie totdeauna fericită și glorioasă prin dreptate și virtute și toți fiii ei să se iubească ca frați și să nu se asuprească uni pe alții.

Primește, P. I., și scumpe prietene, ultima strângere de mână.

Davicion Bally.

* Extras din *Anuar. p[entru] Isr[aeliți]*, an IX, p. 17.

Iosef Kaufmann

La Piatra Neamț – undeși văzuse lumina zilei, în întâia zi de Pesach, s-a stins, bătrânul cronicar al comunității natale și al multor obști evreiești ai României, Iosif Kaufmann.

Născut la 1860 într-unul din cele mai culturale centre ale iudaismului român, a crescut într-o casă părintească, în care meseria de tutungiu împlinea mai puțin ziua de muncă decât o domina lectura și studiul (tatăl său era abonat la cele mai multe ziare și reviste ebraice).

Tânărul Iosif nu putea să nu prindă și el gustul cărții, gust care a trebuit să devină pentru dânsul o adevărată pasiune.

Astfel, în 1881, când Isac Auerbach, conducătorul ziarului *Fraternitatea* și Michel Asiel, directorul lui *Hajoetz*, vizitară Piatra Neamț, Kaufmann, în urma propunerii acestora se dedică cu totul istoriografiei evreo-române.

Pus în relație cu cronicarul Iacob Psantir și frații Schwarzfeld care îl îndemnau să strângă material istoric, documente, tradiții, inscripții – Iosif Kaufmann alcătuiește curând o serie de monografii despre comunitățile din Piatra, Tg. Neamț, Roman etc. pe care le publică în *Fraternitatea* și în *Revista Israelită*.

Membru activ și colaborator asiduu al societății istorice „Iuliu Barasch", corespondent al multor ziare din Capitală – evreiești și neevreiești, furnizor de documente și piese numismatice Academiei Române, Palatului Regal și diferiților colecționari – dorul căutătorului și cercetătorului de vestigii ale trecutului va fi pentru dânsul de aici înainte mai mult scop decât un mijloc al vieții. De fapt, numitul cronicar din târgul moldovenesc adună ca o harnică albină lucrătoare nespus de mult pentru alții, foarte puțin însă pentru sine. Pe altarul ingrat al istoriografiei iudaice el și-a jertfit nu numai propria sa persoană, dar și interesele familiei sale.

Autodidact, încrezător în alții, cu un nume răsunător, naiv și entuziast ca orice credincios adevărat, el a și fost exploatat de o lume întreagă: unii l-au utilizat cel puțin cu profit pentru știință, alții însă au abuzat de dânsul.

În afară de mulțimea de articole și studii mici răspândite în ziarele și revistele evreiești din țară (mai ales în *Egalitatea, Cronica Israelită, Lumea Israelită, Curierul Israelit, Sinai* etc.), Iosif Kaufmann lasă o operă vastă de material istoric documentar în broșuri și volume: *Evreii luptători în revoluția românilor din 1848* (1900), *Arhiva istorică a evreilor din România* (1909) din care au apărut 4 fascicole, *Cronica Comunităților Israelite din jud. Neamț* (1928-1929), în două volume.

Colecțiunile de cărți periodice, manuscrise și obiecte arheologice rămase de pe urma muncii sale de peste o jumătate de veac vor intra în patrimoniul fundațiunilor culturale ale „Templului Coral" a cărui bibliotecă, muzeu și arhivă istorică sunt menite să radieze toate energiile creatoare pe tărâmul culturii evreo-române.

Aci și de aci se va sfinți pentru viitorime numele devotatului veteran al istoriografiei iudaice.

Dr. M. A. HALEVY

(Publ. în *Curierul Israelit*, an XXVI, nr. 13, 8 aprilie 1934)

NOTE

(notele de la sfârșitul lucrării aparțin îngrijitorului ediției)

1. Referirea se face la C. A. Rosetti.
2. Vezi în acest sens prefața ediției.
3. Punctele de suspensie între parantezele drepte aparțin îngrijitorului ediției.
4. Vezi prefața ediției.
5. De *rit occidental* erau considerați evreii din Vestul și Centrul Europei. Spre deosebire de evreii sefarzi care proveneau din Spania. Ambele rituri aveau la bază aceeași dogmatică religioasă iudaică, diferențele interveneau în unele practici.
6. Izvoarele istoriografiei românești nu consemnează astfel de informații.
7. Referirea este la perioada revoluției lui Tudor Vladimirescu când numeroși evrei au fost victimele unor maltratări.
8. Pamfletul este semnat: Chiriac Ieromonahul.
9. Referirea este la C. D. Rosenthal.
10. Formula de jurământ *more judaico* a fost introdusă pentru evreii din Țările Române în secolul XVIII. Întrucât evreii nu jurau pe cruce, ei au fost obligați la o procedură de jurământ extrem de înjositoare pe care trebuiau să o presteze în sinagogă, în prezența rabinului.
11. Cele mai recente cercetări arhivistice confirmă că Rosenthal și-a pus capăt zilelor în închisoarea Neugebäude din Pesta, în noaptea de 22/23 iulie 1851. Vezi studiul publicat de Constantin Feneșan în *Studii și Materiale de Istorie Modernă*, an VIII.
12. Titlul exact al ziarului era: *Sentinela Română*, proprietar Grigorie Heliad.
13. La data respectivă, *Buciumul* nu mai apărea, continuatorul lui fiind *Trompeta Carpaților*. Directorul publicației: Cezar Boliac.
14. Denumirea, în limba ebraică, pentru Dumnezeu.

Revoluția din 1848 și evreii

Anul 1848 se caracterizează, în întreaga Europă, prin puternice mișcări revoluționare. Ele se manifestă mai mult pe tărâmul ideii naționale, iar acolo unde unitatea națională e fapt îndeplinit, mișcările se restrâng la chestiuni de ordin pur intern. Începute în Italia, ele trec în Elveția, Franța, Germania, Austria și Ungaria.

Curentul revoluționar se întinse și în țările românești dintre Dunăre și Carpați. A fost o mișcare de protestare contra aservirii rusești, cu o vădită tendință de emancipare națională. A mai fost, în al doilea rând, o manifestare democrată, care ridica întreg poporul pentru emanciparea politică.

Prima tentativă revoluționară avu loc în Moldova. Două mii de oameni, adunați în 27 martie la Iași, votară în unanimitate o moțiune care conținea 35 de deziderate privitoare la menținerea Regulamentului Organic, în litera exactă, la îmbunătățirea soartei țăranului, la nimicirea corupției, la reforma școlară, la responsabilitatea ministerială, deziderate privind ameliorări economice, privind traducerea codului de comerț francez. Adunarea mai cerea dizolvarea Camerei – ca ieșită din alegeri abuzive – abolirea cenzurii și crearea unei garde naționale.

Se cerea admiterea dezideratelor, care nu păreau să atingă imediat ordinea lucrurilor existente, pentru ca începutul odată încoronat de succes să se purceadă la noi realizări. Șeful curentului revoluționar în Moldova, Mihail Kogălniceanu, în cartea sa *Doleanțele partidului național din Moldova*, desfășură tot programul revoluționar. Ca punct de plecare era revolta contra procedeelor rusești, arătate în Regulamentul Organic, o legislație străină, făurită după instrucțiunile Rusiei. Erau 36 de doleanțe, cele mai importante fiind autonomia țării, dreptul de a-și făuri singură legile și *egalitatea civilă și politică a tuturor cetățenilor, indiferent de religie, emanciparea evreilor*, libertatea cultelor și unirea Moldovei cu Muntenia.

De notat că poporul român, în majoritatea sa, a știut să se ridice și de câte ori avea prilejul contra restricțiilor vexatorii și degradante față de evreii români,

restricții impuse de o putere străină: moldovenii, în ciuda Regulamentului Organic, cereau egalitatea absolută civilă și politică pentru locuitori, indiferent de credințele religioase, cereau emanciparea evreilor născuți ori stabiliți în principate, care ajunseseră în situația unor sclavi, pe urma dispozițiilor Manualului Administrativ. Erau doleanțele dintr-un mare program național, instituit de patrioți, dintre cei mai luminați.

Rușii, care nu vedeau cu ochi buni această mișcare revoluționară, pornită pentru autonomia țării și abolirea măsurilor restrictive, impuse cu atâta zel și ardoare, amenințară cu o nouă ocupație a principatelor, dacă nu va fi înfrânată „manifestarea unei tinerești nebunii", cum denumeau dânșii această mișcare.

Guvernul reacționar înăbuși – la ordin – mișcarea și expulză pe șefii revoluționari, tot la ordin.

În Muntenia, mișcarea cu acelaș dublu aspect național și democrat de regenerare internă și scuturare a jugului străin, prezintă și mai interesante particularități. Conducătorii cer apropierea de Turcia și se revoltă contra rușilor și Regulamentului Organic, de care vor să elibereze țara. Mișcarea luă naștere prin societatea politică „Dreptate și Frăție" care avea în comitet oameni cu spirit liberal. Deveniră șefii efectivi ai mișcării: frații Golescu, frații Dumitru și Ioan Brătianu, Nicolae și Constantin Bălcescu, C. A. Rosetti, Cezar Boliac, Ioan Ghica, Ioan Eliade Rădulescu. Ei organizară revoluția din 1848 în Muntenia, fiind în directă legătură cu șefii partidelor similare din Europa Occidentală, cu care unii dintr-înșii care studiaseră în Franța – precum tinerii Brătianu, Rosetti și alții – legaseră o strânsă prietenie și anume cu Edgar Quinet, Lamartine, Michelet, Béranger etc. Preparativele făcute în secret, ziua aleasă pentru izbucnirea revoluției, fu decisă la 9 iunie. La Islaz în acea zi, în fața unei mari mulțimi, fu pentru prima dată binecuvântată „liberarea poporului". Principele fu somat să se puie în capul mișcării, dar domnitorul Bibescu rămase surd în fața apelului. Când mai târziu voi să intre în tratative cu reformiștii era prea târziu: mișcarea câștigase teren în centrele mai importante ale țării. La Islaz fu dată o Proclamație către popor, care conținea punctele mai importante ale noii Constituții, căreia poporul îi jură credință și supunere.

Să menționăm, din această proclamație, punctele care privesc pe evrei mai de aproape. Regulamentul Organic, care n-a fost considerat ca românesc niciodată, era înlăturat, revenindu-se la „vechile legi și obiceiuri ale țării", astfel că situația evreilor devenea mult mai favorabilă. Nu mai exista deosebire de credință religioasă, născătoare de restricții; în ceea ce privea drepturile civile, egalitatea completă între toți autohtonii, inclusiv evreii. Se menținea pentru

evrei restricția de a achiziționa imobile rurale ori titluri și funcții boierești. Prin noua Constituție evreii erau puși în vechea situație de dinainte de Regulamentul Organic. Articolul 2 din Constituție prepară terenul egalității politice, iar articolul 21 expune precis: *emanciparea evreilor și dreptul de a obține drepturi politice, pentru toți cetățenii, fără deosebire de religie.* Articolul căpătă un început de executare prin numirea pentru prima dată, a unui evreu – Hilel Manoach – în consiliul municipal din București.

Autoritățile rusești simțind consecințele noii situațiuni, consulul rus Kotzebue din București protestă cu vehemență contra reformelor introduse, ca o călcare a dispozițiilor din Regulamentul Organic. Rușii încurajau pe boieri să reacționeze contra mișcării liberale, de o parte, cerând și concursul Turciei pentru înăbușirea revoluției, de altă parte. Trimisul Turciei venit în anchetă văzu că tot poporul era de acord cu noua Constituție și de aceea nu se alătură protestelor rusești. Ura mare a muntenilor contra Rusiei se manifestă public prin arderea Regulamentelor Organice în chiar curtea Mitropoliei, în uralele delirante ale mulțimii. Însuși mitropolitul Neofit zvârli anatema contra Regulamentelor rusești, în acordul întregului cler.

Rușii izbutesc, în sfârșit, să capete consimțământul Turciei pentru reîntronarea vechiului regim. Boierii ajută armatele rusești să pătrundă în Muntenia și astfel mișcarea de liberare luă sfârșit. Rușii ocupanți expulzară imediat pe șefii revoluției, după ce îi chinui prin zvârlirea lor în închisoare. Un întreg popor plângea pe ruinele unei scumpe libertăți!

La mișcarea de liberare românească, evreii luară parte cu ardoare. În Muntenia, doi evrei, Daniel Rosenthal și Barbu Iscovescu, fură cei mai străluciți propagandiști ai revoluției din 1848. Rosenthal avusese – de la Rosetti – însărcinări din cele mai delicate, în țară și în străinătate, pe cari le duse la bun sfârșit, cu prețul vieții.

Rosenthal și Iscovescu luară și dânșii drumul exilului, laolaltă cu ceilalți proscriși. Rosenthal, însărcinat după aceea de prietenii săi politici cu o misiune periculoasă în Ungaria, fu prins la Budapesta, arestat și vârât la închisoare, unde muri în cele mai groaznice torturi, căci nu voia, la cererea ungurilor, să trădeze cauza românească și să denunțe pe frații români revoluționari. C. A. Rosetti, auzind de moartea și împrejurările în care a murit colaboratorul său, îl plânge ca pe „un erou”, care și-a dat viața pentru patrie. Cu alt prilej, C. A. Rosetti arată concursul dat de evrei cauzei românești.

În Moldova, evreii de asemenea se disting în lupta de emancipare națională. Un evreu, Șaie Sender, fu singurul om care avu curajul să pătrundă în lagărul rus de lângă Iași cu misiunea încredințată lui de guvernul provizoriu din 1848 de a împărți manifeste soldaților polonezi, cu îndemnul de a fugi și a se alătura cauzei românești. Un altul, Lăzărică Zaraful, ținu ascuns în casa sa, cu riscul vieții, pe Dumitru Brătianu, pe capul căruia Rușii puseseră preț mare, ca recompensă aceluia care îl va preda.

Grigore Eliade Rădulescu, frate cu unul din membrii guvernului provizoriu, scria în urmă câteva pagini despre atitudinea demnă și nobilă a evreilor, în zilele grele de luptă pentru libertatea națională. În adevăr, evreii au luat parte cu trup și suflet la mișcarea de revenire a poporului român la drepturile sale istorice și totodată au luptat și pentru egalitatea lor civilă și politică încălcată de puterea rusească prin imixtiunea ei în afacerile interne ale principatelor românești.

Dacă mișcarea de la 1848 ar fi reușit și Constituția decretată de aceasta, ar fi fost votată, n-ar mai fi vorba de o chestie evreiască în România. Rușii au veghiat la înnăbușirea mișcării. A rămas însă dovada că poporul român în spontaneitatea sentimentelor sale, este străin de ura și prigoana antisemită.

(Extras din: Gabriel Schäffer, *Istoria problemei evreiești din România.* Compendiu după opera: *La question des Israelites en Roumanie* de dr. Josef Berkowitz, București, Cultura Românească)

SUMAR

IMPRIMAT LA S.C. ROMCARTEXIM S.A.
Tel.: 211.30.16; Fax: 211.27.52
București